

**ЕКСПЕДИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ОСВОЄННІ  
НИЖНЬОДНІПРОВСЬКИХ ПІСКІВ У НАУКОВІЙ  
СПАДЩИНІ АКАДЕМІКА АН УРСР П.С. ПОГРЕБНЯКА**

**Ю.С.КОТОВСЬКА** – аспірантка  
Херсонський державний аграрний університет

**Постановка проблеми.** Найбільш важкий для залісення та самий великий за розміром піщаний масив в Україні – Нижньодніпровські піски, які знаходяться на території Херсонської області. Вони мають також і важливе природоохоронне, наукове, естетичне, рекреаційне та оздоровче значення.

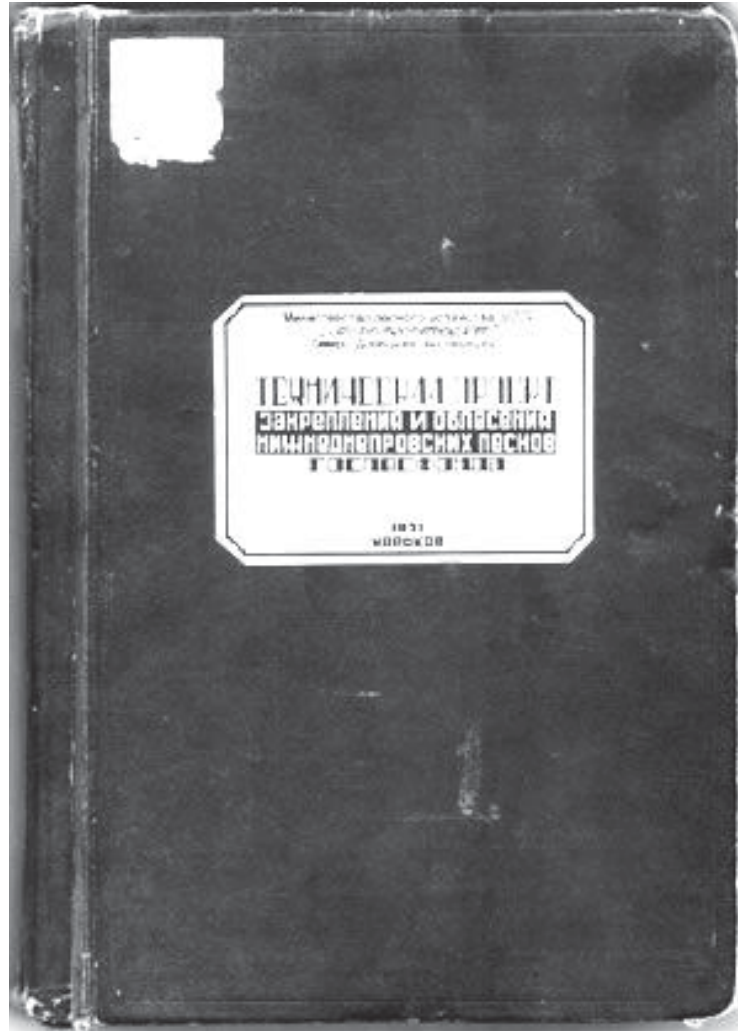
**Результати досліджень.** Залісення Нижньодніпровських пісків було розпочато ще у 1834 році приватними власниками земель. З 1918 до початку 1941 року було проведено чотири комплексних експедицій з вивчення природи Нижньодніпровських пісків, в у 1927 році була організована Нижньодніпровська науково-дослідна станція залісення пісків і виноградарства на пісках УкрНДІЛГА. Робота із залісення пісків мала в своїй основі науково-дослідних характер [1].

Великомасштабні роботи із залісення пісків були розпочаті у 1949 році за участю Нижньодніпровської науково-дослідної станції залісення пісків і виноградарства на пісках УкрНДІЛГА, Інститутом ліса Академії наук УРСР, яку очолював Погребняк П.С., а також Херсонським сільськогосподарським інститутом. Завідуюча кафедрою агрохімії і фізіології рослин Херсонського сільськогосподарського інституту Христева Л.А. розробила методику використання гумінової кислоти та гумінових добрив при висаджуванні сільськогосподарських та лісових культур [7].

Міністерством лісового господарства УРСР у 1950 році було покладено на Північно-Донецьку експедицію "Агроліспроєкт" проведення проектно-дослідницьких робіт на території Нижньодніпровських пісків держлісфонду з метою розробки заходів по їх закріпленню і залісенню. Крім того, був розроблений "Технічний проєкт закріплення і залісення Нижньодніпровських пісків держлісфонду" (рис. 1).

В роботі експедиції з вивчення й розробці основних етапів освоєння та залісення Нижньодніпровських пісків брав участь дійсний член Академії наук УРСР Погребняк П.С., який розробив і запропонував для виробництва торф'яно-гніздовий спосіб садіння сосни [2]. Також у 1950 році на основі детального аналізу природних умов Нижньодніпровських пісків, їх водного балансу, продуктивності вцілілих соснових культур, вивчення ґрунтової та природної історії району, Погребняк П.С. разом з Флоровським А.М. дали наукове обґрунтування можливості

залісення пісків по всій їх площі, від посушливих дюн-кучугур до близьководних понижень поміж ними. Інститутом ліса Академії наук УРСР було розроблене та впроваджене у практику гніздовий спосіб садіння сосни з додаванням торфу. Цим способом лісгоспи висаджували деревинні породи з 1952 по 1955 роки.



***Рисунок 1. Примірник проекту "Технічний проект закріплення і залісення Нижньодніпровських пісків держлісфонду", який знаходиться в архіві Харківського державного проектно-вишукувального інститут агроеліорації і лісового господарства***

Начальник Херсонського міжобласного управління лісового господарства В.А. Пономаренко вказав на негативні сторони способу торф'яно-гніздового садіння сосни:

- а) надмірне проріджене розміщення гніздових ділянок;
- б) відмова від залісення пісків з різко вираженим бугристим рельєфом;
- в) відмова від механізації лісокультурних робіт і перехід на ручну працю;

## Зрошуване землеробство

г) низька економічна ефективність способу торф'яно-гніздового садіння [4].

Оптимізація розміщення гнізд по 400 ділянок на 1 га були запропоновані науковцями Раденської дослідної ділянки Інституту лісу АН УРСР. Використовували двометрові, без травостою ділянки, які відділяли одну від одної трьохметровими смугами трав'янистих рослин. Таким чином забезпечувався високий рівень дефляції при вітрах зі швидкість 25-30 м/с.

Весною 1952 року торф'яно-гніздового посадки сосни створювали в основному на бугристих пісках з різною ступеню задерніння, де було неможливо використовувати механізовані агрегати [2].

Щодо економічної ефективності торф'яно-гніздового способу Скалоухов П.І., який працював над технічним проектом залісення Нижньодніпровських пісків, виклав письмово розрахунки академіку Погребняку: «...Згідно єдиних розцінок витрати на гектар при садінні деревинних культур та використанні запропонованого Вами методу складають: внесення прошарків 846 крб. 58 к. та інші технологічні витрати (садіння, догляд, вартість сіянців) 345 крб. 46 к., а всього 1232 крб. 04 к. Вирощування рядових культур залежно від технологічних схем потребує витрат в межах від 690 до 1440 крб. Отже ці технології близькі за витратами, проте з економічної точки зору Ваш метод більш ефективний...» [8].

Наказом № 488 Міністерства лісового господарства УРСР від 17 грудня 1952 року за підписом міністра А. Солдатова «Про затверджені технічні вказівки на 1953 рік з виробництва лісових культур на Нижньодніпровських пісках» у пункті 9-тому – «Відмічаю плідотворну працю Інституту лісівництва УРСР щодо досліджень нових методів закріплення й освоєння Нижньодніпровських пісків. Висловлюю подяку директору цього інституту Погребняку П.С.» [8].

В.М. Виноградов констатує, що торф, який вносився в ґрунт у вигляді горизонтального прошарку, на початку життя саджанців сприяв кращій приживаності й росту, проте згодом, коли торф ущільнювався і ставав сухим, ріст культур істотно погіршувався [3].

Використаний Інститутом лісівництва АН УРСР метод гніздового садіння сосни на Нижньодніпровських пісках, де був відмічений високий рівень заселення личинками мармурового хруща, показав високу біологічну та економічну ефективність за умови торфування піску й застосування інсектицидів [9].

**Висновок.** За результатами багаторічних досліджень академіка Погребняка П.С. та інших вітчизняних учених доведено, що не можна гніздовий спосіб садіння сосни протиставляти іншим способам. Сівба або садіння гніздовим способом є найоптимальнішою в дуже несприятливих умовах лісорозведення й лісовідновлення в посушливій зоні півдня України, на бідних і сухих піщаних ґрунтах, на схилах ярів і взагалі у всіх випадках, коли створюється ліс на територіях, на яких він ра-

ніше не ріс. За умов використання гніздового способу необхідно проводити спрямовану боротьбу із степовими й пустинними травостоями. Крім того, у теперішній час гніздовий спосіб садіння необхідно удосконалювати шляхом проведення наукових досліджень та використання практичної інформації на виробничому рівні.

**СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРИ:**

1. Виноградов В. Комплексное освоение Нижнеднепровских песков. - Симферополь: Таврия, 1974. – 144 с.
2. Загайкевич Н.К., Илькун Г.М., Погребняк П.С., Руднев Д.Ф., Флоровский А.М. Новые способы облесения бугристых песков. М., Сельхозгиз, 1961. – 216 с.
3. Наукові праці. Вип. 8 // Нижньодніпровська наукова дослідна станція по залісенню пісків. – К.: УАСГН, 1960. – С. 7
4. Научная конференция по освоению Нижнеднепровских песков // Тезисы докладов – Херсон, 1960. – С. 46-47.
5. Облесение и сельскохозяйственное использование Нижнеднепровских песков // Научные труды. – Вып. X. – // Нижнеднепровская научно-исследовательская станция облесения песков и виноградарства на песках. – К: УСХА, 1963. – 160 с.
6. Степное лесовыращивание в Украине: История, проблемы, перспективы / М.Ю. Попков и др. – 1995. [www.lesovod.org.ua](http://www.lesovod.org.ua) (раздел «Избранное не изданное»).
7. Державний архів Херсонської області. Ф.Р. – 471, оп. 7, спр. 133, арк. 36-37.
8. Інститут архівознавства НБУВ. Ф. №144, оп. № 1 справ. 188 арк. 25.
9. Полезащитное и противозрозионное степное лесоразведение в Украинской ССР. – К.: АН УССР, 1952. – С. 19-26.